

DÜŞMAN KAZANMAK SANATI'NDAN HAREKETLE TARIK BUĞRA'NIN DİL, SANAT VE EDEBİYAT GÖRÜŞLERİ

Hasan YÜREK*

Öz

Düşman Kazanmak Sanatı, Tarık Buğra'nın düzyazularından oluşan bir eserdir. 1950'lerden 1970'lerin sonuna kadar kaleme alınmış yazıları içeren bu eserde dil, sanat ve edebiyat bağlamında yazılmış epeyce yazı bulunmaktadır. Tarık Buğra çeşitli alanlarda eser vermiş bir edebiyatçı olarak çeşitli konulardaki görüşlerini ısrarla, korkusuzca ele almaktadır. Yazarın bunu yaparken niyeti olumlu bir durum varsa ortaya koymak; yanlış, hata varsa bunun düzelmesine katkı yapmaktır. Buradan hareketle Buğra'nın bu eserde sorumlu bir edebiyatçı, aydın olarak hareket ettiğini söylemek mümkündür. Bu çalışmada Düşman Kazanmak Sanatı adlı eserin içerisinde yer alan dil, sanat ve edebiyat bağlamında ortaya konmuş fikirler ele alınacaktır. Öncelikle Düşman Kazanmak Sanatı ile ilgili genel bilgiler verilecek, ardından maddeler hâlinde ele alınan hususlar irdelenecektir. Böylece Tarık Buğra'nın farklı konulardaki görüşleri bir bütün hâlinde ortaya konmuş olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Tarık Buğra; Düşman Kazanmak Sanatı; Dil; Sanat; Edebiyat.

---

* Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

e-posta: hyurek@mersin.edu.tr

Geliş/Received: Temmuz/July 2018, Kabul/Accepted: Aralık/December 2018

**TARIK BUĞRA’S LANGUAGE, ART AND LITERATURE
OPINIONS
FROM *DÜŞMAN KAZANMAK SANATI***

Abstract

Düşman Kazanmak Sanatı is a work of Tarık Buğra's prose. This work, which includes articles from the 1950s to the end of the 1970s, contains quite a few articles written in the context of language, art and literature. Tarık Buğra insists on his views in various subjects as a literary writer who has worked in various fields without fear. The author's intention when doing this is to put forward a positive situation; wrong, if there is a mistake to contribute to the improvement. From this, it is possible to say that Buğra acts as a responsible literary and intellectual in this work. In this work, the ideas which are presented in the context of language, art and literature in the work of *Düşman Kazanmak Sanatı* will be discussed. First of all, general information about *Düşman Kazanmak Sanatı* will be given, then the subjects dealt with in articles will be examined. Thus, the views of Tarık Buğra on different topics will be presented in a whole.

Keywords: Tarık Buğra; *Düşman Kazanmak Sanatı*; Language; Art; Literature.

Giriş

Düşman Kazanmak Sanatı, Türk edebiyatına roman, hikâye, tiyatro başta olmak üzere çeşitli türlerde hizmeti olan Tarık Buğra'nın 1979 yılında yayımladığı eserdir. Bu eser, Tarık Buğra'nın farklı yıllar ve farklı yayın organlarında yayımladığı düzyazılarını içermektedir. Bu eserdeki en eski tarihli yazı 2 Ekim 1951'de *Milliyet*'te yayımlanan “Yeni Resim”; en yeni tarihli yazı ise 17 Aralık 1978'de *Tercüman*'da yayımlanan “Özendirme” başlıklı yazıdır. Dolayısıyla buradaki yazıların yaklaşık olarak 28 yıllık bir süreci kapsadığını söylemek mümkündür. Bu süreçte Tarık Buğra, bir sanatçı duyarlılığıyla başta dil ve edebiyat ile ilgili konular olmak üzere çeşitli meselelerle ilgili düşüncelerini samimi ve açık bir şekilde ifade etmiştir.

Eser, “Türkçe Deyip Geçtikleri”, “Bir de Sanat Vardı” ve “Her Yazara Bir Yasa” başlıkları altında üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde

48, ikinci bölümde 82, üçüncü bölümde 22 olmak üzere, eserde toplamda 142 yazı yer almaktadır. Bunlardan sadece sonuncusu yazarla yapılan bir mülakattır. Bu mülakat “Tarık Buğra ile Konuşma” başlığını taşımaktadır.

Eserde yer alan düzyazılar ilk olarak *Tercüman, İnci, Milliyet, Yeni İstanbul, İstanbul Ticaret, Hisar* gibi yayın organlarında yayımlanmıştır.

Esere bu adın verilmesi bazı gerekçelere dayanmaktadır. Eserde “Düşman Kazanma Sanatı” başlıklı, “Bir de Sanat Vardı” başlıklı bölümünde yer verilen daha önce 12 Mart 1952’de *Milliyet* dergisinde yayımlanan bir yazı vardır. Buğra bu yazının başında “*kalemime güvenebilsem derhal işe girerim ve ‘Düşman Kazanma Sanatı’ ismini takabileceğim bir kitap yazardım.*” (Buğra 2002: 253) demektedir. Bu yazıda dergi ve edebiyatçıların arasındaki danışıklı dövüşten bahsedilir. Dergiler, edebiyatçıları övmekte, edebiyatçıları da bunun altında kalmamaktadır. Bunu da piyasada daha fazla satış gerçekleştirmek için yapmaktadırlar. Yazara göre böylece ortaya niteliksiz dergi ve edebi eser çıkmıştır yazara göre. Yazarın şikâyeti objektifliğin ortadan kalkmasıdır. Danışıklı dövüş bu kesimleri dost yapmaktadır; Tarık Buğra da bu duruma tepki olarak doğruları söyleyerek bunların dostluğundansa düşmanlığını tercih ettiğini ifade etmektedir. Yazıda ifade edilenler bu eser için de geçerlidir. Buğra, kitabın ön sözünde eserine bu adı veriş sebebini,

rahmetli Ali Naci Karacan bile, gazetesindeki yazılarım yüzünden bana; ‘Herkesi kendine düşman yapıyor, bütün kapıları kapatıyorsun’ demiştir. Ama kapı arayan kim? Gerçeği ben, yaşadığım ortamda, düşman kazanma sanatı olarak gördüm: Düşünce için, kanaat için düşman kazanmak alinyazısı gibi bir şeydi. Yazarlığım buna göre biçimlendi ve buna göre sürdü. Buna göre de sürecek. Kitaba ‘Düşman Kazanmak Sanatı’ adını verişim, aynı başlığı taşıyan yazım yüzünden değil, asıl bunun içindir: Bütünüyle yazarlığımı simgelediği içindir. Bunun böyle olduğunu bu kitap yeterince göstermektedir sanıyorum. (Buğra 2002: 11)

cümleleriyle açıklar. Her ne kadar yazar, eserin başlığını bu yazıdan almadığını söylese de yazı ve ön sözdeki düşüncelerin birbirine paralel olması itibarıyla esinlenme olduğu barizdir.

Tarık Buğra'nın bu eserinde dil, sanat ve edebiyat bağlamında üzerinde durduğu hususlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Dil

Dili değerlendirmeye en küçük anlamlı birim olan kelimedenden başlanır. Mevcut kelimelerin, kültür ve medeniyetin yansıması oldukları

düşüncesiyle değiştirilmelerine karşı çıkılır. Bu bağlamda da kelimeleri yok etmenin aynı zamanda bir nesli yok etmek demek olduğu belirtilir.

Kelimelerin her canlı gibi bir hayat süreçleri olduğundan hareketle onlara müdahale etmenin yanlış olduğu vurgulanır. Kelimeyi atmaya çalışmanın neticesi şöyle izah edilir: “*Bir kelimeyi, ölümünü beklemeden fırına atmakla ne mi çıkar? O kelime ile kurulmuş on binlerce Türk mısraından duygu ve düşüncesinden gelecek nesilleri mahrum bırakmak kastı çıkar.*” (Buğra 2002: 95) Görüldüğü üzere kelimelerin kültür taşıyıcılığı önemli bir husus olarak irdelenmektedir. Var olan kelimeler yerinde kalmalı, bununla beraber dile yeni yeni giren yabancı kelimeler tam yerleşmeden onlara karşılık bulunmalıdır.

Yeni kelimeler türetmenin dile değer katmayacağı da ele alınan hususlardandır.

Arı dil yoktur, dolayısıyla Türkçede çeşitli dillerden yabancı kelime olması doğal görülür. Bu da Arapça-Farsça karışımı bir dilin istendiği anlamına gelmez. Çünkü dile yerleşen kelimeler artık bu dilin, kültürün olmuştur yani Türkçeleşmiştir.

Kelimelerle ilgili bu hususlara ilaveten bir bütün olarak Türkçeyle dille ilgili fikirler de beyan edilmektedir. Türkçe anlayışı “*biz diyoruz ki, öztürkçe değil, Türkçe. Türkçe de milletin anladığı, kullandığı, edebiyatın yarattığı dildir. Bu dili değiştirmeye kalkmak, nazilerin yaptığı, komünistlerin yapmakta olduğu kitap yakmaktan da barbarca bir iştir.*” (Buğra 2002: 99) cümleleriyle aktarılır. Böylece halkın konuştuğu dilin asıl Türkçe olduğu vurgulanır.

Türkçe'nin sokaktaki insanlar bir yana öğretmenler, aydınlar tarafından dahi iyi kullanılmadığı dile getirilmektedir. Dolayısıyla genel anlamda Türkçenin iyi durumda olmadığı söylenmekte ve “*Türkçe'mizin kötü kaderini uydurukçular ve şu veya bu grup değil, doğrudan doğruya, Devlet'imizin yüksek planda sorumluluğunu yüklenmiş kimselerin meselenin önemini kavrayamayışları çizmiştir. Züppelik ve (...) özentisi bu planda yıkıcı olmuştur.*” (Buğra 2002: 93) cümlelerinde bunun nedeni Devlet ilgililerinin dil şüursuzluğuna bağlanmaktadır.

Türkçe ile ilgili yeterli kaynak kitabın olmadığı ve Türkçenin edebi eserlerle değerlendirilebileceği ifade edilen diğer hususlardandır.

Dilin önemi ise “*şu dil dediğimiz, cesur zamanlarımızda 'lisan' dediğimiz şey bir yaralandı mı, her şey biter. Toplum biter; kültürü ile medeniyeti, tarihi ve geleceği ile millet onulmaz derde düşer.*” (Buğra 2002: 78) cümleleriyle çarpıcı şekilde ortaya konur.

2. Atatürk ve Dil

Buğra, Atatürk'ün dile katkı yaptığını fırsat buldukça yazılarında ifade etmekte, onun Öztürkçe anlayışına sıcak bakmadığını dile getirmektedir. “*Atatürk yazın dedi, onlar da yazmaya başladılar: ‘Ketebe, ketübün, ketebâ’... diye. Sıra “mektep” ile “kitab”a gelince: ‘At onları’ dedi, ‘onlar arabın, mekteple kitap bizim’*” (Buğra 2002: 112) sözleriyle Atatürk'ün dilimize mal olmuş kullanımlara karşı olmadığı vurgulanmaktadır. Yazar, bunun yanında Öztürkçe taraftarlarının Atatürk'ün kendilerinin görüşlerinin paylaştığını, desteklediğini söyleyerek Atatürk'ün dile bakışını yanlış yansıttıkları da söylemektedir.

Atatürk'ün Öztürkçe karşıtı olduğu onun yayınladığı iki mesajla ortaya konmaktadır.

Riyaseticumhur Umumi Kâtipliğinden gönderilmiştir:

Dil bayramından ötürü, Türk Dili Araştırma Kurumu Genel Özeğinden, ulusal kurumlardan kutunbitikler aldım. Gösterilen güzel duygulardan kıvanç duydum. Ben de kamuyu kutlularım.

Gazi M. Kemal (Buğra 2002: 16)

Dil bayramı münasebetiyle Türk Dil Kurumu'nun hakkımdaki duygularını bildiren telgrafınızdan çok mütehassis oldum. Teşekkür eder, değerli çalışmalarınızda muvafakkiyetinizin temadisini dilerim.

K. Atatürk (Buğra 2002: 16)

Birincisi 1934, ikincisi 1937'de gönderilmiş bu iki mesajı örnek veren Buğra, Atatürk'ün yanlış yönlendirmelerle “özenek”, “kutunbitik” gibi kelimeler kullandığını ancak bunun yanlış olduğunu anlayıp bu tarz Öztürkçe kelimelerden vazgeçtiğini vurgular.

3. Kurumlar/Türk Dil Kurumu

Buğra'nın yazılarında başta Türk Dil Kurumu olmak üzere çeşitli kurumlarla ilgili değerlendirmeler dikkati çeker. Kurumlarla ilgili yapılan değerlendirmelerin ortak noktası dille ilgili oluşlarıdır.

Türkçe'mize (...) bakıyorum da, içime hafakanlar basıyor. (...) bu; doğrudan doğruya devlet sorumlularını, dolayısı ile de Bakanlık'ları ve - özellikle- Belediyeleri ilgilendirir; zira Türkçe'miz onlardaki korkunç -veya tiksindirici- idrak zaafı yüzünden hiçe sayılmakta, hakarete uğramakta, gazyığı karıştırılmış zeytinyağından beter hâle getirilmektedir. İş yerlerini - her dalda ve en azametlilerinden, en külüstürlerine, gecekondularına kadar- levhalarına bakın ne demek istediğimi anlarsınız. (Buğra 2002: 91)

diyen Buğra, başta belediyeler olmak üzere kurumlar hakkında, Türkçeye karşı hassas olmamalarından dolayı, olumsuz değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Buğra, özellikle 1960 ve 1970’li yıllarda yayımladığı yazılarında Türk Dil Kurumunu eleştirmektedir. Türk Dil Kurumu’nun Türkçeyi bozduğu bu eleştirilerden biridir. Türkçeyi bozmakla kastedilen Batı’dan gelen kelimelere Türkçe karşılık bulmaktaki gecikme ve Öztürkçeci bir tavırla kültürümüze ait kelimeleri dilden uzaklaştırma çabasıdır. Batı’dan gelen otobüs gibi kelimelerin toplumun her kesiminde kullanılmaya başlandıktan sonra Türkçe karşılığını bulmak yazara göre boş bir uğraştır. Bunun yanında kitap, sebep, hikâye gibi kendi kültürümüze ait kelimeleri uzaklaştırma çabası da kültür ve medeniyet mirasımızı dinamitlemekten başka bir şey değildir. Bu bağlamda Buğra, Türk Dil Kurumunun dil ırkçılığı yaptığını iddia eder.

Ağırlıklı olarak Türk Dil Kurumu hakkında olumsuz düşünceler ifade eden Buğra, çoğu zaman kurumun Türkçe adına faydalı işler yapmadığını, yapamayacağını düşünse de bazen “*bir tesellimiz de, aynı kurumun içindeki bilgili, akıllı, vatansever üyelerin ergeç harekete geçeceklerine inanışımızdır.*” (Buğra 2002: 38) demektedir ve bu kurumdan ümidini tümünden kesmediğini ifade etmektedir. Bu umudun kaynağı ise yazarın kurumun başındaki kendine göre liyakatsiz kişilerin eninde sonunda hâkimiyeti kaybedecekleridir.

4. Dil ve Toplum-Millet

Buğra dil ve millet arasında “*dil’ini kaybeden millet olmaz; olsa da Devlet kuramaz; hür ve bağımsız yaşayamaz: Devletlerin sağlamlık derecesini anlamak için bir sağlam ölçü de millî dil’in sağlamlık derecesidir.*” (Buğra 2002: 91) demektedir dili bir millet için olmazsa olmaz bir unsur olarak gördüğünü ifade etmektedir. Dil bir milletin önemli unsuru olmasına rağmen Buğra’ya göre milletin fertleri ona karşı duyarsızdır. Milletimizde dil şuuru olmadığı, dile karşı hoyrat davranıldığı ifade edilmektedir. Bu da yanlış ve keyfi kullanımlardan kaynaklanmaktadır. Dilin yanlış kullanımıyla ilgili şu örnek verilmektedir: “*Bursa’da mükemmel bir yapının altında iri harflerle şu sözü okuduk:*

‘Yangın söndürme garajı’

Demek burada yangın söndürülüyor. Yani yangını olan buraya getirecek, onlar da söndürecekler.” (Buğra 2002: 18) Yazar, dil şuurunun olduğu bir yerde bu yanlışların olamayacağını, milletçe dil şuurumuz olmadığı için de dilimizin geriye gittiğini düşünmektedir.

5. Dil ve Kültür-Düşünce

Kendisinin orijinal düşüncesi olmadığını ekleyerek kelimelerle düşündüğümüzü ifade eden yazar, dili bilmeden kullandığımız başka bir ifadeyle dili yanlış ve bozuk kullandığımız zaman düşüncelerinde yanlış ve bozuk olacağını dile getirmektedir.

Buğra, yukarıdakine benzer bir ilişkiyi dil ve kültür arasında da kurar ve bu ilişkiyi şöyle açıklar: “Kültürü dil'den ayrı düşünmek bu iki kavrama birden aykırı düşer. Kültür ile dil iç içedir; kaderleri ikizdir: Birbirlerinin seviyelerini, zenginliklerini, soyluluklarını sınırlarlar. Dil kültürü yetiştirir, kültür de onu geliştirir, sağlamlaştırır; millileştirir.” (Buğra 2002: 70)

6. Dil ve Edebiyat

Her iki husus üzerinde çeşitli değerlendirmeler yapan Tarık Buğra, ikisi arasında bağ kurup kimi düşüncelerini ifade etmiştir. Doğal olarak dil ve edebiyat onun için çok önemli hususlardır. “Türkçe ve edebiyat - tartışılmaz- derslerin en önemlisidir. Şöyle bir bakıyoruz, ileri milletlerin hepsi de bunu böyle saymış, bu dersler üzerinde titizlikle durmuş. Dil'ini sağlam bir şekilde öğrenmeyen, edebiyatı ile köklü bir bağ kuramayan kafadan hayır gelmez.” (Buğra 2002: 209) cümleleriyle dil ve edebiyatın önemine vurgu yapan Buğra, dil ve edebiyat olmadan ileri medeniyet olunamayacağını ifade etmektedir.

Bunun yanında ikisi arasındaki ilişki için de şu ifadeler kullanılır: “Türkçe'yi, uzmanları dâhil, hiç kimse değil, ancak ve ancak soylu edebiyatçılar kurtaracak ve geliştirecektir. Şimdiye kadar ve bütün dillerde olduğu gibi.” (Buğra 2002: 89) Buğra, dilin Öztürkçe anlayışındakilerin yaptığı gibi her kelimeye Türkçe karşılık bulmakla gelişemeyeceğini iyi yazarlarla, şairlerle gelişebileceğini düşünmektedir. Bu bağlamda da Yahya Kemal, Nazım Hikmet, Necip Fazıl, Yakup Kadri, Kemal Tahir, Ahmet Hamdi gibi Türk edebiyatından isimler anılarak bunlar gibi sanatçılarla Türkçe'nin gelişebileceği vurgulanır.

7. Öztürkçe

Tarık Buğra'nın yazılarında en fazla üzerinde durduğu hususlardan biri de Öztürkçe meselesidir. Ona göre saf, arı dil yoktur ve her dil mutlaka başka dillerden etkilenmiştir. Bu durum aynı zamanda olumsuzluk teşkil etmemektedir. Bunu ifade etmesinin nedeni ise Öztürkçecilerin arı dil iddiasıyla yabancı kökenli her kelimeye Türkçe karşılık bulma niyetleridir. Yazar, bu anlayıştakileri sert bir şekilde eleştirir:

Dil, edebiyat içindir, ilim ve düşünce içindir. Edebiyatla, ilimle, düşünce ile mütevazî bir okuyucu kadar olsun ilgisi olmayan bu çeşit zavallıların züppelikleri ve özentileri gülünç değil, ihanetten farksız gaflettir. Bu özentileri, bu züppelikleri yüzünden ana-dillerine, yani edebiyatlarına, ilim ve düşünce şanslarına kuyu kazdıklarından haberleri yok.. çocuklarına bir kabile dili bırakacaklarından haberleri yok. (Buğra 2002: 64)

Öztürkçecilere karşı duran Buğra'ya göre artık bize ait olan, bizim kültürümüzde, edebiyatımızda yer alan kelimelere, kullanımlara dokunulmamalıdır. Bununla birlikte yazar hiçbir kelimeye dokunulmaması gerektiği gibi bir yaklaşımı da reddeder. Bunu da Fransa örneğiyle ifade eder: *“Amerika ilk atom denemesini yaptığı zaman, haberi alan Fransız Dil Akademisi, vaktin gece olmasına rağmen toplandı ve bu olayın getireceği ve getirdiği terimlerin Fransızca karşılıklarını bulmak, bu işi de onlar halka intikal etmeden yapmak kararını aldı. Dil sevgisi ve bu sevgiyi hak etmek işte budur.”* (Buğra 2002: 49) Yazar, kelimelere karşılık bulma hususunda kelime dilimize yerleşmeden müdahale edilmesi gerektiğini, aksi takdirde dilimize giren kelimeyi dilden uzaklaştırmanın pek mümkün olmadığını düşünmektedir.

Sözünü sakınmadan Öztürkçe anlayışındakileri arıcı barbarlar diyen Buğra, onların sahip olduğu anlayışın dili mahvettiğini; onların tasfiyeci bir zihniyet taşıdığını; kültürümüze ait olan kelimelerin dilden atılmaması gerektiğini; halkın, toplumun içinde canlı bir varlık olarak yaşayan dili kullanan, Sait Faik, Falih Rıfkı, Adnan Adıvar, Yakup Kadri, Orhan Veli, Nazım Hikmet, Sabahattin Ali gibi edebiyatçıların önemli olduğunu ısrarla vurgular.

8. Dil ve Devlet-Politika

Tarık Buğra'nın dil ve devlet-politika ilişkisine bakışı olumsuzdur. Bunun devletle ilgili kısmı devletin dile kayıtsız olduğuyla, politikayla ilgili kısmı ise politikacıların dile zarar vermesiyle ilgilidir.

Türkçenin geldiği noktayı beğenmeyen, her kelimeye Türkçe karşılık bulmaya çalışan anlayışa tepkili olan Buğra bu bağlamda devlet yetkililerini şöyle eleştirir: *“En büyük ihanet -Devlet sorumlularının akıl almaz idraksizliği yüzünden- işini başarmıştır. (...) Devlet'i Mekteb'e Okul derse Türkçe ne yapsın? Bir süre direnir. Okul mektebi dedirtir.”* (Buğra 2002: 90)

Politikacılar hususunda ise dil uzmanı olmadıklarından hareketle dile karışmamaları gerektiği İsmet İnönü örneği üzerinden verilir. Politikacılar için uzmanı olmadığı için yönlendirmelere açık olmakta ve bu da dil

açısından olumsuzluklar yaratabilmektedir. Bu doğrultuda Öztürkçe anlayışında olanların politikacılara yön vermesi olumsuz bir durum olarak irdelenmektedir.

9. Dile Dair Çözüm Önerileri

Türkçenin bulunduğu durumu, Türkçe ile ilgili yapılan çalışmaları genel olarak beğenmeyen Tarık Buğra dilin daha iyi noktalara gelmesi için bazı çözüm önerilerinde bulunmuştur. Bu doğrultuda ilk olarak dil şuurunun her alanda olması gerektiği belirtilir. Dilin doğru ve güzel kullanımı hususunda “*Türkçe ile yazılmış ve değerleri su kaldırmaz, tartışılmaz şiirleri, hikâyeleri, roman bölümlerini okutturun, bantlara alın, okullarınız kadar çoğaltın bunları ve dağıtın. Bunlarla dersler yaptırın, bıkmadan, usanmadan dinleyin ve dinletin.*” (Buğra 2002: 72) diyen yazar, nitelikli edebi eserlerin dilin doğru ve güzel kullanımı için büyük katkılar yapacağını ifade etmektedir. Bunun yanında dil için bir kanun olması gerektiği de vurgulanmaktadır.

Dilin daha iyi noktalara gelmesi için Osmanlıca kelimelerin atılmasına, kendi kültürümüze ait olması gerekçesiyle karşı çıkan Buğra, bununla birlikte dili istila eden türedi kelimelere karşıdır. “*Türedi kelimelerden geçilmiyor Derivasyon tüneli mi ararsınız, viraj mı, yoksa katafalk veya kortej mi? Bin birini bulursunuz.*” (Buğra 2002: 76) Yazara göre burada önemli olan türedi kelimeler iyice yerleşmeden onlara müdahale etmek, yerlerine Türkçe kelime bulmaktır.

Bir yazar olarak özel bir dil hassasiyeti olan Buğra, dille ilgili çeşitli olumsuz durumlara rağmen, bunları düzeltmek adına, gayretten vazgeçilmemesi gerektiğini ısrarla vurgulamaktadır.

10. Sanat-Sanatçı

Yazılarda sanat, medeniyetin önemli bir unsuru olarak işaret edilmektedir. Dolayısıyla da gelişmiş ülkelerin sanata, sanatçıya önem verenler olduğu eklenir. Sanatın diğer fonksiyonları için de bazı düşünceler öne sürülür. Marksizm'in yaygınlaşmasında Maksim Gorki ve Nazım Hikmet'in katkıları örneklendirilerek ideolojinin sanatsız yayılamayacağı; sanatın bunalımlara, çemberlere engel olabileceği; “*sanattır insanı ve dünyayı, temelden, derinden değiştiren, akla gelmeyecek amaçlara, sevgilere, eğilimlere, isyanlara yönelten.*” (Buğra 2002: 134) cümlelerinden anlaşılacağı gibi sanatın değiştirici ve dönüştürücü olduğu vurgulanır.

Sanatta üslûp ön plan çıkarılan hususlardandır. Dünya görüşü, düşünce tarzı ve bunu aktaran anlatımın toplamı olarak görülen üslûbun

benzemez olduğu zaman yani orijinal olduğu zaman sanatta en iyinin ortaya çıkacağı öne sürülen fikirlerdendir.

Sanat, insan kafasının en saf, en üstün, en bağımsız çalışma alanı olarak görülmekte; sanatsızlığın insan için kısırlık yarattığı dile getirilmektedir.

Sanatın icrası ile ilgiliyse “sanat, sanat içindir” fikrine yakınlık söz konusudur. Diğer fikre yani “sanat, toplum içindir”e ciddi eleştiriler mevcuttur. Bunun nedeni de bu anlayışın bağımsız düşünceye yer vermemesi, her hususa ideolojik bakması olarak açıklanır. Bununla beraber sanatın tümüyle fikirden hâli olması kastedilmez:

Sanatın topluma en yararlı tutumu sanat için oluncadır. Sanatçı bu tutumda da toplumun, insanın dertleriyle, problemleri ile ilgileyecek, onun elinde de neşter olacak. Ama peşin hükümlere ve bilhassa bir doktrine, bir politik tutuma angaje olarak değil... Bağımsızlığını, sanatın ve sanatçı yeteneklerinin hükümlerini koruyarak... Bir propaganda, bir misyon ödevlisi ve görevlisi olmadan. (Buğra 2002: 135)

Sanatın, estetik gayelerle icra edilmesi gerektiği ifade edilmekte, bununla birlikte fikrin, ideolojinin de fanatik bir tavırla değil de objektif bir şekilde ele alınması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bunun paralelinde faydanın da sanatta olabileceği yine angajelikten uzak olması itibarıyla eklenir. Bu bağlamda ‘sol’un sanatı, ‘sağ’a göre daha iyi kullandığı da söylenmektedir.

Sanatta yenilik olmazsa olmazlardandır. Violonist Ayla Erduran’ın yeni eserlerin icra edilmesi gerektiği sözünden hareketle,

sanatçı ve sanatı seven budur işte. Edebiyatta da, resimde, heykelde öyle.. Sanatın bütün dallarında parazitler tepelenmelidir, alan, hakikî kıymetleri tanıtmak, desteklemek için bir şeylere katlanmayı gözü kesenlere bırakılmalıdır. Yoksa kültür ve medeniyet şansı hep yuta: Peyami Safa’da Fuzulî’de, Yahya Kemal de.. Reşat Nuri’lerde, Ahmet Hamdi’lerde, Mehmet Rauf’larda çakılıp kalırız... (Buğra 2002: 163)

denmekte yeninin gelişmeyi sağlayacağı belirtilmektedir.

Sanatla ilgili belirtilen hususlara değinilmekle beraber ülkemizde sanatın bütün dallarında karşı bir ilgisizlik olduğum ifade edilmektedir.

Sanatçı ile ilgili ortaya konan fikirler ise şöyledir: Sanatçı bir bilim adamı kadar objektif olmalıdır. Sanatçı kendisiyle övünebilir. Çünkü övünme “*san’atkârlarda, kuru bir gurur oyunu değil, fakat tam aksine, mertliğin, dürüstlüğün en mükemmeli*” (Buğra 2002: 253) olarak

algılanmalıdır. Sanatçı özgüven sahibi olmalı, güzel yazdığını düşünüyorsa kulaklarını tıkayıp yazmaya devam etmelidir. Sanatçı Volter, Seyyid Nesimî, Hallacı Mensur örneklerinde olduğu gibi cesaretli olmalı, zamanını aşmalıdır. Sanatçı, hürriyetini ideolojiye teslim etmemeli, kalemını satmamalıdır; zaten böyle yapan kişiye de sanatçı demek mümkün değildir. Gerçek, objektif ve bağımsız olan sanatçı desteklenmeli, baş tacı edilmelidir. Çünkü sanatçısını desteklemeyen bir toplum dağılmaya mahkûmdur. Sanatçıların, edebiyatçıların genel olarak Oscar Wilde, Paul Verlaine, Edgar Allan Poe, Andre Gidé örneklerinde olduğu gibi aşırı, aykırı hatta sapkın olduğu anlayışı doğru değildir. Her meslekte olduğu gibi sanatçılar arasında da aykırı olanlar mevcuttur. Nitekim Tolstoy, Goethe, Fuzulî, Bakî Yahya Kemal örneklerinde olduğu gibi aykırı, sapkın olmayan sanatçı, edebiyatçı sayısı da az değildir.

11. Edebiyat-Edebiyatçı

Tarık Buğra, yazılarında edebiyata oldukça yer vermekte, üzerinde durduğu meseleleri ısrarla ele almaktadır. Dikkat çeken ilk husus edebiyata verilen önemdir. Onun edebiyata verdiği önem “*tek tek insanlar için ne söylesem boş; ama sıra toplum denen şeye geldi mi, gerçek ortada: Edebiyatını kaybeden ve edebiyat yapamayan bir toplum her şeyden umudunu kesmelidir.*” (Buğra 2002: 235) cümlelerinden anlaşılabilir. Yazılarda edebiyat ve kültür, medeniyet arasında bağ kurulmakta medeniyetin edebiyatsız olamayacağı, bir başka ifadeyle edebiyatın medeniyetin temel direklerinden biri olduğu; nitelikli edebiyatın milletin üstünlük göstergesi derecesinde bulunduğu vurgulanmaktadır. “*Edebiyatsız kültür ve medeniyet mümkün değildir, bunu artık herkes biliyor. Edebiyatın dışında bir Fransız, bir İngiliz, bir Alman veya Osmanlı medeniyetine inanmak gül vermeyen bir gül fidanını mümkün görmekte aynı şeydir.*” (Buğra 2002: 141)

Bununla da sınırlı kalınmayarak edebiyatın pek çok hususla ilişkisi kurulur ve bunların hepsinde edebiyat belirleyici olarak ön plana çıkarılır. Toplumların ve inançların hatta devletlerin kaderi; milli ve seviyeli bir müziğin ortaya çıkışı; insani değerlerin öğrenilebilmesi; düzenli ve huzurlu bir ortamın sağlanması gibi durumların hür ve nitelikli bir edebiyatla olabileceği ifade edilmektedir. Ayrıca sanatsızlığın bunalım yarattığı, anarşiyi ortaya çıkardığı düşüncesi edebiyat için tekrar edilir. “*Türkiye’de işler iyi gitmiyor. Suçlu mu? Suçlu sizin için şu veya bu parti veya grup veya kurum veya kuruluş ise, benim için de işte budur; demagojinin, palavranın, mavalın, masalın ve insana ihanet tutkularının panzehiri olan edebiyat ve sanattan kopuşumuz veya koparılışımızdır.*” (Buğra 2002: 229) cümleleri yaşanan sıkıntıların edebiyatsızlıktan olduğunu dile getirmektedir.

Edebiyatın ideoloji, politika ile olan ilgisi de ele alınmaktadır. Belli bir ideolojinin emrine girmiş, bu bağlamda sloganlar üreten edebiyata karşı çıkılır. Çünkü ideoloji, edebiyatı yozlaştırmaktadır. Bu doğrultuda en çok Marksist edebiyat eleştirisi yapılmaktadır: “*Edebiyat deyince Marksizm propagandası ile şişirilmiş ve Marksizm için birer propaganda aracı olan romanları, piyesleri, şiir ve hikâyeleri hatırlıyor, edebiyat’ı onlardan ibaret sayıyor veya edebiyat öyledir sanıyoruz. Geri kalmışlığımızın en keskin belirtisi de (...) işte budur: Edebiyat’ı bile politikaya kaptırışımız veya satışımızdır.*” (Buğra 2002: 153) Marksist edebiyata karşı çıkılırken aynı zamanda hür bir düşünceyle icra edilen edebiyatın insanları bu tehlikeden koruyacağı ifade edilmektedir. Angaje edebiyata karşı çıkılırken edebiyatın rejimi güçlü kıldığı da vurgulanır. Sanat bahsinde de değinildiği gibi Gorki gibi sanatçıların Rusya’daki rejime katkı yaptıkları; sol düşünceye mensup edebiyatçıların sağ görüştekilere göre bu hususta geri kaldıkları dile getirilir.

Edebiyatla ilgili görülen eksikler, yetersizlikler eğitim, kitap ve ilgi şeklinde sıralanmaktadır. Edebiyat eğitiminin yetersizliği ve bu sebeple Türk edebiyatındaki büyük eser ve yazar kıtlığı olduğu,

bir Fransız veya İngiliz, İtalyan, Alman, Belçikalı.. ve ötekilerin bir vatandaşı bir sohbette (...) konu açıldı mı, oradakilerin hemencecik anlayabilecekleri on kitap adı veya on büyük soydaşını sıralayabiliyor. Çünkü arkalarında hakiki bir eğitim, o sayede en hakiki ilim ve araştırma adamları bulunuyor. (...) Siz de deneyin.. herhangi bir toplulukta. Ve bir bakın bakalım; on isim ve on kitap üzerinde anlayabilecek misiniz? Daha acısı, onar isim sayabilecek misiniz? (...) Neden böyledir bu? Neden olacak? Bir eğitimimiz yok ki, büyükleriniz ve büyük eserleriniz olsun. (Buğra 2002: 196-197)

cümleleriyle yansıtılır. Edebiyat konusunda kitapların yetersiz kaldığı ve edebiyatın ciddi bir eğitim meselesi yapılması gerektiği vurgulanır. Toplum olarak, bunun yanında hem devlet kurumları hem de büyük etkisi olan radyo, televizyon gibi iletişim araçları açısından edebiyata karşı bir ilgisizliğin olduğu belirtilir. Toplumu uygar hâle getiren edebiyata karşı gösterilmeyen ilgi sebebiyle şikâyetçi olunur; edebiyatın hak ettiği noktalara getirilemediği ifade edilir.

Sanatın bütün dallarında olduğu gibi edebiyatta da yeninin ön plana çıkarılması, koruyup kollanması gerektiği vurgulanan diğer hususlardandır.

Kimi yazılarda din-edebiyat ilişkisi ele alınır. Türk edebiyatında 1970 itibarıyla din kültürü eksikliği olduğu ve bunun eserleri kısırlaştırdığı üzerinde durulur. Bunun yanında dinlerin edebiyatı önemseddiği ve dinlerin edebiyat olmadan düşünülmeceği dile getirilir.

Gezi edebiyatı ve edebiyat ödülleri hakkında ifade edilen görüşlere göre 1967 yılı itibarıyla gezi edebiyatı diğer edebi türlerde olduğu gibi sosyalist propaganda yüzünden bozulmuş gerilemiştir. Edebiyat ödülleri hakkında ise objektif olması ve nitelikli jüri tarafından belirlenmesi kaydıyla olumlu bakılmakta ve şöyle denmektedir:

Sanata, sanatçıya ve kültüre katkı bakımından ödüller, genç yetenekleri özendirildiği için.. en önemlisi de, konuya ve konunun değerli örneklerine ilgi çektiği, yeni ilgiler kazandırdığı için yararlıdır. En önemlisi dedim; gerçekten de en önemlisi budur, zira ödülün sanatçıya kazandıracağı şey veya şeyler bunun, yani değerli bir sanat eserinin onunla ilgilenenlere kazandırdığının yanında devede kulaktır.: Asıl kazanan okunan değil, okuyandır. (Buğra 2002: 340-341)

Edebiyatçılar için ise disiplinli ve düzenli olmaları gerektiği, sanat bahsinde olduğu gibi edebiyatçıların ağırlıklı olarak sapkın insanlar olduğu yargısının doğru olmadığı; bunun yanında az çalıştıkları, az okudukları dile getirilmektedir.

Bütün bu görüşler ifade edilirken dönem itibarıyla Tarık Buğra tarafından edebiyat açısından bir hoşnutsuzluk olduğunu söylemek mümkündür. Buğra, 1978'de yazdığı bir yazısında bu bağlamda “*biz edebiyat'ı sahte edebiyatçılar yüzünden, edebiyat şarlatanları, edebiyat demagogları kaybettik. Hem de Allah inandırсын, Devlet'in bunları arkalaması yüzünden kaybettik.*” (Buğra 2002: 235) demektedir, edebiyatımızı nitelikli insanlara emanet edemediğimiz; hem birey, hem toplum hem de devlet tarafından edebiyatımıza ciddi anlamda sahip çıkamadığımız için edebiyatımızı iyi bir noktaya getiremediğimizi dile getirmektedir.

12. Şahıs ve Topluluk Değerlendirmeleri

Tarık Buğra'nın incelediğimiz bu yazılarında pek çok sanatçı ve edebiyatçıyla birlikte bazı topluluklar hakkında değerlendirmelerde bulunulur. Bu değerlendirmeler dil ve edebiyat bağlamındadır. Bu değerlendirmelerin kimi olumlu kimi olumsuzdur. Bunun yanında bazı yönleriyle olumlu bazı yönleriyle de olumsuz değerlendirmeye tabi tutulan şahıslar vardır. Öncelikle şahıs değerlendirmelerine bakılırsa yapılan değerlendirmeler şöyle sıralanabilir:

Cemil Meriç'in 1970'lerde nesri cıvık, yüzsüz ve kötü olarak nitelemesi, o günkü nesrin Namık Kemal, Süleyman Nazif, Cenap Şahabettin, Yakup Kadri, Refik Halid, Mithat Cemal ayarında olmadığını söylemesine karşı çıkılır. Adı anılan edebiyatçıların değerli olduğu

vurgulanmakla beraber belirtilen dönemde de güzel Türkçe örnekleri olduğu söylenir.

Nadir Nadi hakkında da olumsuz fikirler vardır. Bunun sebebi onu arı Türkçeyi savunmasıdır. Arı bir dil olamayacağı düşüncesinden hareketle Nadir Nadi eleştirilir. Yusuf Ziya Ortaç ve Sabri Esat Siyavuşgil de 1967’de eleştirilen isimlerdendir:

İstanbul’daki gazetelerden biri bir anket düzenledi de bu prototipleri bir kere daha gördük. Bunlar, sanki edebiyatımızın dün’ü, bugünü üzerine düşünür dururlarmış gibi, dün için de, bugün için de attular, tuttular. Aralarında öyleleri vardı ki edebiyat onları çoktan bırakmış ya, onlar edebiyatı çok daha önceden iteleyip gitmişler. Mesela mı dediniz? Mesela Ortaç, mesela Siyavuşgil. (Buğra 2002: 270)

İki sanatçı, artık edebiyatla uğraşmamalarına rağmen edebiyat üzerine ahkâm kestikleri için eleştirilmektedir.

Olumsuz değerlendirmelerden nasibini alan bir diğer isim Cahit Sıtkı Tarancı’dır. Selahattin Batu’nun “Cahit Sıtkı’dan Yahya Kemal’e” başlıklı yazısında Yahya Kemal’in yerilip Cahit Sıtkı’nın övülmesine kayıtsız kalınmaz. “Doğu’ya Batı’ya Batu’ya Dair” başlıklı yazıda Tarancı’ya olumsuz bakıldığı görülmektedir. Tarancı’nın kendi toplumuna yabancı olduğu, buna bağlı olarak eserlerinde aktarmacı olduğu; şiirlerinin şekil ustalığı taşımadığı dile getirilir.

Belirtilen olumsuz şahıs değerlendirmeleri yanında toplu olarak Fuzulî, Nef’î, Tevfik Fikret, Ahmet Haşim gibi ciddi isimlerin; dönem ve topluluk olarak da Divân, Fecr-i Âti ve Servet-i Fünun’un Türkçe’yi, halkın arasındaki dili kullanamadıkları için yok olup gittikleri üzerinde durulur.

Olumlu değerlendirmelere bakıldığında Mevlana, Yunus Emre, Yahya Kemal, Soljenitsin ön plana çıkmaktadır.

Mevlânâ’nın toplumca iyi bilinmediği, üzerine yapılan çalışmaların az olduğu ifade edilir ve onun iyi anlaşılmasının, öneminin tam idrak edilmesi için üzerine çeşitli çalışmaların yapılması gerektiği vurgulanır.

Yunus Emre için de üzerine yapılmış çalışmaların az olduğu, Yunus Emre’yi öğretemeyen bir sistemin bulunduğu belirtilir. Hatta Yunus’u hak etmek gerektiği de şu cümlelerle ortaya konur:

O ‘hümanizma’ dedikleri şey ki, Yunus o basamağa gururun, hırsın, hasedin, iddianın ne kadar çeşidi varsa hepsinin de son kırıntılarını yakıp külünü savurduktan sonra vardı. Önce kendi halkını sevmeyi öğrendikten sonra vardı; hırs dolu, kin dolu, haset dolu, gurur dolu kimselerin, daha

kendi halkının inançlarını, törelerini sevemeyenlerin Yunus neyine gerek?
(Buğra 2002: 158)

Cenab Şahabettin ve Ahmet Haşim'in bazı yönleriyle beğenildiği bazı yönleriyle yerildiği görülmektedir. Cenab Şahabettin, şiir dili açısından eleştirildiği görülmekte; ancak nesre gelince iş değişmektedir. “*Cenab'ın şairliği fosilleşen kelimelerin altında ezilip gitti. Ama onun mektuplarına ve 'Tiryaki Sözleri'ne bakacak olanlar, Ahmed Haşim'in belki eriştiği, buna karşılık hâlâ kimsenin kıramadığı bir rekorla, bir Türkçe güzelliği ve zenginliği ile karşılaşacaklardır.*” (Buğra 2002: 82)

Cenab Şahabettin ile benzer bir durum Ahmet Haşim'de de ortaya çıkmaktadır. Onun kullandığı şiir dili eleştirilirken, yukarıda da geçtiği gibi, nesir dili takdir edilmektedir. Bu bağlamda Haşim bir Türkçe devi, bir üslupçu olarak görülür.

Genelde Türk edebiyatçılarının değerlendirildiği yazılarda Rus edebiyatından Aleksandr Soljenitsin'in üzerinde de durulmaktadır. Onun için “*okuyun onu. Ve Rus olmayanların Rusya üzerine döktürdükleri yalan övgüleri hatırlayıp -onların adına- utanın. Bu utanç da bu büyük yazara karşı bizlerin burcudur: Ödeyin...*” (Buğra 2002: 143) denmekte Soljenitsin'in Marksist sistemin olumsuzluklarını, gerçek yüzünü gösterdiği eklenmektedir.

Görüldüğü üzere Türk edebiyatçı ve oluşumlarla ilgili yapılan değerlendirmelerin ağırlıklı olarak merkezinde dil bulunmaktadır. Bu da Buğra'nın dil hassasiyetinin bir diğer göstergesidir.

13. Kitap

Doğal olarak Buğra'nın kitaplarla ilgili ayrı bir hassasiyeti vardır. Okunacak kitaplar hususunda özenli ve dikkatli olunması gerektiğini düşünen yazar, kitabı bir sığınma yeri olarak gördüğünü şöyle ifade etmektedir: “*Bunaldıkça kitaplara sığınırım. Benim bulduğum bir kurtuluş yolu değildir bu. Aksine öğrendim; hem de örnek alınacak değerdeki insanlardan.*” (Buğra 2002: 131)

Bunun yanında üzerinde durulan bir başka husus kitap yasağıdır. Kitabın tümüyle suçsuz olamayabileceği fikri var olmakla birlikte kitap yasaklarına karşı olumsuz yaklaşılmaktadır. Ona göre başka düşüncelere, başka kitaplara düşman gibi bakan, onları yok etmek isteyen kitaplar yasaklanabilir; ancak bu sınırlamanın dışında kalan hiçbir kitap yasaklanmamalıdır. Kitap yasağına olumsuz bakılmasının sebebi yasağın düşünce özgürlüğüne aykırı olmasıdır.

14. Şiir-Şair

Tarık Buğra, şiir kitabı olmamakla birlikte şiir ve şair üzerine fikir beyan etmiştir. Ona göre “*şiir büyük toplumların, üstün kültür ve medeniyetlerin sanatıdır.*” (Buğra 2002: 136)

Şiirde, kendi toplumundan kopulmaması gerektiği düşüncesi de vardır. Şiir ya da şair toplumundan, medeniyetinden kopuksa taklit olur çıkar Buğra’ya göre. Başka bir milletin şiirine özenmek yenilgiden başka bir şey değildir. Şair öz şiirine varabilmelidir. Bunun yolu da toplumunu, ait olduğu medeniyeti iyi bilmektir. Bu bağlamda da Yunus Emre örneği verilir.

Şairle ilgili değinilen bir başka husus eserin niceliğiyle ilgilidir. Yazar göre şair çok fazla şiir örneği vermemelidir. Bu bağlamda Abdülhak Hâmid örneği verilir ve Hamid’in çok şiir örneği vermesinin hata olduğu ifade edilir.

1950’ler itibarıyla şiirin gitgide geriye gittiği fikri de öne sürülen düşüncelerdendir.

15. Yazar

Yazar olabilmek için nelerin olması gerektiği “*objektif, tarafsız. Hür ve bağımsız bir kafa ile. Peşin hükümlere ve inanç veya görüş paraleline sokmaya kalkışmadan. Kişileri ve olayları anlamaya çalışarak.*” (Buğra 2002: 342) cümleleriyle belirtilir. Bunun yanında yazarın dine karşı kayıtsız olmaması gerektiği ifade edilir. Din kültürü yazar ve edebiyat için önemli bir unsur olarak sunulur. Hatta edebi ürünlerin güdük kaldığı söylenerek bunun sebebi din kültürü eksikliği olarak gösterilir.

Kendisi de bir yazar olarak Tarık Buğra, yazar için anlaşılmanın acı bir durum olduğunu dile getirir. Bunun yanında da yanlış anlaşılmanın daha da acı olduğunu vurgular. Ancak bu acı durumu yaşamaktan kaçınmanın da zor olduğunu şöyle anlatır: “*Bir yazar yola bir fikirden, bir inançtan ve belli ilkelerden çıkmışsa, en azından, herhangi bir yeminli meslek veya iş erbabı kadar namuslu olmaya, dürüst kalmaya kararlı ise bu acıları tatmaya mahkûmdur, zaman zaman en haksız suçlamalarla karşılaşmaya mahkûmdur.*” (Buğra 2002: 300) Ona göre esaslı bir yazarın yanlış anlaşılması pek mümkün değildir.

16. Hikâye-Roman

Şiirde olduğu gibi romanda da geriye gidişin olduğu belirtildikten sonra roman ve hikâye bağlamında iki husus ön plana çıkar. Bunların birincisi yazarın konumu ikincisi ise Türk romanının konumu ve beslenme kaynaklarıdır. Birincisiyle ilgili “*bir romancı, bir bilim adamı gibi, objektif*

olabilmeli, olaylara ve özellikle de insanlara bağımsız ve hür bir kafa ile bakabilmelidir." (Buğra 2002: 341); denilerek politik düşüncelerin yazarı objektif tavrından uzaklaştırdığı; ikincisiyle ilgili olaraksa "*Türkiye'de sağlam bir tarih kültürünün ve romancıya büyük güç katan felsefe, sosyoloji, psikoloji bilimlerinin geleneğinin*" (Buğra 2002: 341) bulunmadığı söylenerek de romanın temel eksiklikleri belirtilmektedir. Belirtilen olumsuzluklara rağmen Buğra'ya göre yine de büyük, güçlü roman ve romancılarımız vardır. Bu da yazar olan kişinin yeteneğinden kaynaklanmaktadır.

17. Yazma İlkeleri

Yazma ilkeleri maddeler hâlinde ele alınır. Bunlar sırasıyla ele alınırsa ilk olarak yazma hususundaki kararlılık üzerinde durmak gerekir. Yazacak kişinin bunu teorik zeminden çıkarıp bir an önce pratiğe döküp yazmaya başlaması gerekmektedir Buğra'ya göre. İkinci olarak "*yazmak için, ancak bunun için ve yazabileceğin, yazmaya değer, asıl önemlisi de senin yazabileceğin bir şeylerin varsa yaz; övülmek, ün yapmak için değil.*" (Buğra 2002: 296) ifadelerinde belirtildiği gibi yazarın bir meselesi olması gerektiği düşünülmektedir. Bunun yanında yazar meseleyi yazarken ön planda popüler olmayı düşünmemelidir. Üçüncü husus zamanla ilgilidir. Mesele belirlendikten sonra artık vakit kaybetmeden, planlayarak yazmak gerekmektedir. Dördüncü olarak ise "*kâğıt yırtılabilen bir nesnedir.*" (Buğra 2002: 296) cümlesiyle özetlenen madde ortaya konur. Bununla kastedilen yazılanın üzerinde çalışmadır. Hatta yazılan nitelikli hâle gelmemiş ise onun yırtılıp yeniden yazılması gerektiği dile getirilir. Buğra, bu düşüncesini kendi yaşadığı bir durumla örneklendirir:

Başlangıçta, pek çok yazar gibi, ben de yazdıklarımı gözden geçiriyor, düzeltiyor, kısaltıyor veya eklemeler yaparak baskıya veriyordum. Bir gün, bir hikâyemi kaybettim. Ne kadar da güzeldi; çünkü bana öyle geliyordu. Hani, kör ölür badem gözlü olur.. muş ya, tıpkı öyle. Tıpkı öyle olduğunu, aylarca sonra, onu bir köşede yeniden bulduğum zaman anlayıverdim. Bulunca sevinçle okumaya koyulmuş ve yavaş yavaş üzölmeye başlamışım: Ne acemilikler, ne noksanlar.. ve asıl önemlisi, ne fazlalıklar. Yırtıverdim. Yeniden yazdım; böylece de ortaya beni hâlâ utandırmayan bir hikâyeye çıktım. (Buğra 2002: 296-297)

Beşinci madde yazılan bittikten sonra ortaya çıkmaktadır. Buğra'ya göre yazılan bittikten sonra sığağı sığağına değerlendirip yargı verilmemeli, yayınlanmamalıdır. Çünkü ilk intibalar aldatıcı olabilmektedir. Bu nedenle yazılan bittikten sonra yazılanlara objektif bakabilecek kadar zaman geçmesinin beklenmesi gerekir. Bu bekleme sonunda yapılacak okuma ve

değerlendirme hiç şüphesiz yazılanı daha sağlam, daha güçlü hâle getirecektir. Buğra'ya göre bu tavrın bir yararı daha vardır. O da sığağı sığağına yapılan değerlendirmede değersiz, niteliksiz görülen bir eserin sonradan değerlendirildiğinde aslında öyle olmadığını anlaşılabilmektedir. Bu beş maddeyi yazma açısından ifade eden Buğra bu ilkeleri niçin sıraladığını da “*bunlar benim yanlış ve yanlışlarımdan çıkardığım ilkelerdir. Onların bana hayli yararları dokundu. Bunun için istedim ki, genç yazarlar aynı yararlanma imkânlarını benim uğradığım kayıplara düşmeden bulsunlar.*” (Buğra 2002: 297)

Yukarıdaki maddeleri peşi sıra ortaya koyan Buğra'nın yazarken şart gördüğü bir husus vardır. Bu husus da objektifliktir. Ona göre yazarın kalemi kimsenin himayesinde ve emrinde olmamalı, tamamen tarafsız ve objektif olmalıdır.

18. Okuma-Okuyucu

Okuma oranında şikâyetçi olan Buğra, bu durumu ülke için bir tehlike olarak görmektedir. Tehlike de şöyle açıklanmaktadır: “*Okumayan toplum, okuyanı taklit etmeye, onun peşinden gitmeye, bunu yaparken de büyük primler ödemeye mahkûmdur. Çünkü bulanlar ve geliştirenler okuyanlardır, çünkü birbirine tıpatıp eşit yaratılmış iki kafa'dan maçı kazanacak olan okuyandır.*” (Buğra 2002: 166) Batının bizden ileride olmasının sebebi de okumaya bağlanmaktadır. Bunun yanında az olan okur kitlesinin de edebiyata, edebi eserlere nüfuz edemediği de söz konusu edilmektedir.

Okumanın azlığı yanında ele alınan bir diğer husus tek görüşe bağlı olarak yapılan okumalardır. Bu tarz okumaların cahillikten başka bir şey getirmediği, insanı tek tipleştirdiği, tek doğrucu yaptığı dile getirilmektedir.

19. Dergi-Dergicilik

Çeşitli konularda fikir beyan eden yazar, dergi ve dergicilikle ilgili bazı hususlar üzerinde durur. Dergilerin satılmadığı ifade edilirken bunun sebebi de nitelik yoksunluğuna bağlanır.

Edebiyat dergilerine bakıyorum; hemen hemen hepsi de allameliklerle, bilgiçliklerle, tefelsüflerle dolu: Bir takım unvan sahibi kişiler, kadük olmuş, bin kere yazılmış deneme konularını evirip çevirmekten, temcit pilavına benzetmekten başka bir şey yapmıyorlar. Davaları ne edebiyat, ne sanat.. günün gerçeklerinden, durumlarından, değerlendirmelerinden titizlikle kaçıyor; cılız sulara eğilmiş, bulanık, sırları dökülmüş, kelleşmiş aynasında kendilerini hayran hayran seyrediyorlar. (Buğra 2002: 193)

Bu noktada da dergi işinin nasıl olması gerektiği, nasıl nitelikli hâle getirilebileceğiyle ilgili önerilen husus dergiyi yatırım işi olarak görmek ve bu işi profesyonellerine bırakmaktır. Ancak mevcut durumda dergicilik amatörlerin elindedir. Dergi işi amatörlerin, yetkin olmayanların elinde olunca bunların dergiyi nitelikli bir noktaya çekmeleri mümkün olmamaktadır. Tam tersine bunlar dergiyi sınırlamakta, adeta etrafına bir demir perde çekip yok olmasına zemin hazırlamaktadırlar. Bunun yanında bu demir perdeyi aşan kimi “zaman ve sabır şöhretleri” de fırsattan istifade, komplekslerini aşmadan faydasız işlerle ilgilenirler.

Dergileri ele geçiren yetersiz insanların yanında politika da dergiciliğe zarar vermektedir. Belli bir görüşe göre davranmak, başarıyı, başarıyı buna göre değerlendirmek de dergileri objektiflikten ve dolayısıyla nitelikli olmadan uzaklaştırmaktadır.

20. Münazara

“Münazaralar, Sorular” başlıklı yazıda münazaraların yararlı olduğu belirtilir ve ardından iyi bir münazarada neler olması gerektiği anlatılır. Bu bağlamda münazaralarda konuların titizlikle hazırlanması; tarafların akla uygun, savunulabilecek tezlerle karşı karşıya getirilmesi; savunulan tezlerin bir tarafı saçma olma noktasına getirecek kadar ak-kara karşıtlığı içerisinde olmaması, tezlerin tarafları ince ayrıntılara sevk etmesi gerektiğinden bahsedilir.

21. Tercüme

Eserinde tercüme üzerinde yoğun bir şekilde durmayan yazarın bu bağlamda ifade ettiği tek husus gerekli gereksiz, çok sayıda tercüme olmasıdır. “Hiçbir ülke, hiçbir piyasasını, hiçbir dönemde böyle, bizimki gibi başıboş ve kapıları her yöne açık bırakmamıştır.” (Buğra 2002: 181) diyen yazar tercümelerin kontrol altında olmaması sebebiyle eğitim ve kültür politikalarını eleştirmekte ve eleştirisine şu şekilde devam etmektedir: “Bu tercüme furçası, bu elin çöplüklerinden çuvallanıp getirilmiş isimler salgını.. elbette şap hastalığından da, koleradan da tehlikelidir. Ne çare.. alarımını veren üniversite veya cemiyet.. veya hükümet çıkmıyor.” (Buğra 2002: 181) Bu gereksiz tercüme de hem sanatçıları hem de Türkçeyi olumsuz etkilemektedir. Çünkü tercüme, her yabancı dil bilen yapacağı düzensiz tercümelemdir.

22. Eleştiri-Eleştirmen

Buğra, eleştiriye çeşitli sebeplere bağlı olarak sanat içinde en zor işlerden biri olarak görmektedir. Bu zorluğun nedeni başta üstün bir bilgi ve ince bir zevkin; bunların yanında yazılanları objektifçe değerlendirmek adına

dürüstlüğün, ahlâklı ve cesaretli olmanın, korkak olmamanın gerekliliğidir. Bunlar olmadan ideal bir eleştirinin olamayacağı düşünülmektedir. Eleştiri için bu özellikler aranırken aynı zamanda bir tür olarak eleştirinin sert olması gerektiği de vurgulanmaktadır. “*Bırakın münekkidleri, hatalı buldukları noktalara var kuvvetleriyle abansınlar. Bu hem bir dürüstlük borcu, hem de en faydalı yoldur: Haklı ise lâyük olmayan, haksız ise bizzat kendisi yuvarlanır. Bundan güzel şey mi olur?*” (Buğra 2002: 263)

Eleştirmen bahsinde ise farklı yönler göndermeler yapılmaktadır. Buğra eleştirmenleri kötü ve iyi olarak ikiye ayırır. Bu ayrımı da şu cümlelerle açıklar:

Eleştirmeci, tahlilci, derlemeci, denemeci ve tarihçiler iki türdür. Birinci tür satanlardır, tezgâhlardır, yani modanın ve modaların da artık ana kaynağı haline gelen politik propagandanın allayıp pullayıp, taçlandırıp ortaya attığı isimleri överek gündeliği doğrultan komisyonculardır. Bunlar sahte şöhretleri putlaştırarak kültürün çürümesini, dağılmasını ve çöküp gitmesini hızlandırırlar. İkinci tür ise bir savaşçı olduklarını bilenlerdir, dürüstlerdir, akıllı ve bilgililerdir. Bunlar doğru’yu, güzel’i, başarı’yi sanatın sağlam ölçüleri ile arayanlar ve bulanlardır. Medeniyet tarihlerinde sanatçıların hemen yanı başında yer alanlar da bunlardır. (Buğra 2002: 284)

Buğra, ikinci tür eleştirmenin Türkiye’de pek olmadığı kanısındadır. Ona göre bizim edebiyatımızda nitelikli eleştirmen bulmak zordur. Bu nedenle Buğra eleştirmenlere kızmakta, bununla kalmayıp sert şekilde eleştirmektedir. “*Kimlerdir bu sanat asalakları? Siz onlara eleştiriciler, estetler diyorsunuz.*” (Buğra 2002: 266); “*bu adamlar tasmalarını seçmişler veya seçmek zorunda kalmışlardır, bütün çırpınışları o tasmanın bir an önce boyunlarına takılması içindir.*” (Buğra 2002: 268) cümleleri objektif olmayan eleştirmenlere bakışın sertliğini göstermektedir.

23. Tiyatro

Tiyatro oyunu yazmış bir yazar olarak Tarık Buğra, yazılarında bu meseleye, çok olmasa da, yer ayırmıştır. 1975’te yazdığı bir yazıda dönemin tiyatrosu,

Türkiye’ye bakınız ve bırakınız seviyesizleşme ve yozlaşma hürriyetleri sonsuza ulaşmış özel tiyatrolarla yayım evlerini, Devlet parasıyla, belediye parasıyla milyonlarca liralık açıklarını bir mirasyedi kapatan tiyatrolarımıza bakınız:

Dönem olur, bu sahnelerde bir tek yerli oyun sahnelenmez.. dönem olur belli bir politik tutumun, belli bir ideolojinin maşaları nazarlık boncuğu gibi afişlere takılır.

Ve, böylece de.. özellikle ikinci durumda.. Türk Tiyatrosu'nun -değil gelişme- oluşma imkânı ipe çekilir. (Buğra 2002: 205)

cümleleriyle olumsuz bir şekilde değerlendirilir.

Tiyatro bağlamında ele alınan bir diğer husus yasaklardır. Buğra, kitap da olduğu gibi tiyatrodaki da yasağa genel olarak karşıdır. Ona göre yasaklamalar reklama zemin hazırlamaktadır. *“Sıkıyönetim dönemlerinde dahi yasaklamalara, toplatmalara karşı çıkmışım. Ve yasaklama, toplatma kararları için sormuşumdur: ‘Savcılıklar propaganda ve reklam büroları mıdır?’”* (Buğra 198) Yasaklamaya karşı çıkan Buğra, tiyatroların değerlendirmesini izleyiciye bırakmak gerektiğini, *“Allah akıl vermiş; akıl doğru'yu, yararlı'yı bulur”* (Buğra 2002: 199) cümlelerinden anlaşılabilir. İzleyicinin sahip olduğu akılla nitelikli ve niteliksizi ayırabileceğini düşünmektedir.

24. Taklit

Buğra'nın taklit konusundaki görüşleri olumsuzdur. Ona göre taklit sanatı, edebiyatı özünden koparmakta, yabancılaştırmaktadır. *“Sanatını, edebiyatını, eleştirme ve değerlendirmelerini ele kaptıran, uygarlığı kafa yapısında değil de görüntülerde, şekillerde arayan toplumların işi beladır, dostlar.”* (Buğra 2002: 188) diyen Buğra taklidin zararlı olduğunu ifade eder.

Bunun yanında yazar tesir ve taklidin birbirine karıştırılmaması gerektiğine de vurgu yapar. Ona göre tesir olmadan bir sanatçının kendini geliştirmesi, orijinal hâle gelmesi mümkün değildir. Burada sanatçının dikkate etmesi gereken husus tesirden uzak durmamak ama taklitten de sakınmaktır. Buğra, sanatçıların kendi öz değerlerine gözlerini kapayıp yabancıları taklit etmesinin hem kendileri hem de ülkelerinin sanatı açısından bir kaybediş olduğunu dile getirir.

Sonuç

Özellikle roman ve hikâyeleriyle ön plana çıkan Tarık Buğra, duyarlı bir sanatçı olarak çeşitli meselelerde düşüncelerini beyan etmiştir. Yazarı dil, sanat, edebiyat bağlamında çeşitli konular üzerinde durması onun bu alanlara ne kadar önem verdiğinin göstergesidir.

İlki 2 Ekim 1951 sonuncusu, 17 Aralık 1978'de yayımlanan yazılar yaklaşık olarak yirmi sekiz yıllık bir sürece yayılırken bu yazılar zaman zaman güncel gelişmelerden hareketle kaleme alınsa da genelde üzerinde durdukları meseleler itibarıyla güncelliklerini, geçerliliklerini korumaktadırlar.

Olumsuz değerlendirmeler içeren yazılarda dikkati çeken temel husus yazarın üzerinde durduğu meseleyle ilgili hataları, eksiklikleri tespit etme, ortaya koyma ve bunları giderme çabasıdır. Buğra, problem gördüğü noktalarda duyarsız kalmamakta problemlerin nasıl giderilebileceğini ifade etmeye çalışmaktadır.

Üslup açısından bakıldığında yazıların bazen çok sert olduğu dikkati çekmektedir. Bunun sebebi yazarın hatalar, yanlışlar karşısında doğru bildiği yoldan asla ayrılmaması ve sessiz kalmak bir yana bunu en şiddetli şekilde söylemesidir. Bu tavrıyla yazar “düşman kazanma sanatı”nda da usta olduğunu göstermektedir. Bunun yanında yazılarda genel olarak samimi bir üslubun; zaman zaman sohbet tarzının olduğu söylenebilir.

Tarık Buğra'nın uzun yıllar boyunca sanat, dil, edebiyat üzerine yazılar yazmasının temel sebebi bu unsurları toplum, ülke, kültür, medeniyet açısından çok önemli görmesi bu alanlardaki nitelikliliğin toplumun, ülkenin nitelikliliği olduğunu düşünmesidir. Böylece Buğra, sorumlu bir aydın yazar olarak kendi alanından hareketle ülkesinin daha iyi konuma gelmesi için çabalamaktadır.

KAYNAKÇA

BUĞRA, Tarık (2002). *Düşman Kazanmak Sanatı*. İstanbul: Ötüken.